

ד. דין הנשים לענין ברכת קידוש לבנה – פסקי תשובות תכו אות ד

מ"ב סק"א: ונשים פטורות מלקדש הלבנה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואף דבכל מצות עשה שהזמן גרמא נהוגות הנשים (מקהילות³³ האשכנזים) שמקיימות ומברכות עליהן, מכל מקום מצוה זו אין צריכין לקיימה, משום דהם גרמו פגם הלבנה (מגן אברהם בהקדמה לסימן זה בשם השל"ה). ואם כי המאורות נבראו ביום הרביעי לשבעת ימי בראשית וחטא חוה היה ביום השישי לשבעת ימי בראשית, מכל מקום הרי"ם³⁴ כבר כתוב במדרש רבה (בראשית י"ב ו') שלא לקו המאורות עד³⁵ מוצאי שבת, ואילו חטא חוה היה הקדוש ברוך הוא מגדיל אור החמה ולא ממעט אור הלבנה, ועקב חטא עץ הדעת לא היה העולם ראוי להגדיל אור החמה, וממילא הוצרך למעט אור הלבנה.

והנה, על עצם דברי השל"ה (בשער האותיות ערך קדושה אות כ"ח) שנשים פטורות מלקדש הלבנה נתקשו רבים³⁶ הרי בגמרא (סנהדרין מ"ב א) מפורש שגם נשים מברכות ברכה זו, אלא שמחמת חוסר ידיעה מסתפקות בברכה קצרה 'ברוך' אתה ה' א' מלך העולם מחדש חדשים', ועוד נתקשו רבים³⁸ מדוע ברכה זו היא בגדר 'מצוה שהזמן גרמא', והרי מצוה שהזמן גרמא שייך רק באופן שמצד עצם המצוה אפשר לקיימה תדיר בכל ימות השנה, אלא שהתורה או חכמי ישראל הגבילו את המצוה לזמן מסוים, מה שאין כן ברכת הלבנה אינה שייכת במציאות אלא כשרואה פני הלבנה בחידושה.

ובכף החיים (סק"א) מסיק במסקנתו בזה הלשון: "ועל כן נראה, כיון שבגמרא משמע שמברכין (הנשים), יש להם לשמוע הברכה מאחרים ולכוין לצאת, או לומר רק 'ברוך'³⁹ מחדש חדשים' כנזכר בגמרא שזו ברכת הנשים, ואפשר שגם השל"ה יודה לזה, דלא יש קפידא כי אם בנוסח הברכה הארוכה של אנשים, אבל בזה אין קפידא", עכ"ל.

אמנם למעשה לא שמענו ולא ראינו שנשים יברכו ברכת הלבנה, ואף לא בנוסח הקצר, ובודאי שלא בפרהסיא ובכנופיה, כי כבר נאמרו כמה⁴⁰ ישובים על התמיהות הנ"ל, וכן נאמרו עוד כמה וכמה טעמים⁴¹ מדוע אין לנשים שייכות למצוה זו של קידוש הלבנה, אך מכל מקום אשה שברצונה לברך לעצמה בצינעא בנוסח הברכה הקצר הנ"ל, אין בידנו למנוע בעדה, ובפרט אם היא⁴² מעדות המזרח.

³³. עיין בהרחבה בפסק"ת סי' תר"מ אות א'.

³⁴. עיין שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' ל"ד, שו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' י"ב עפ"י ספר לב אריה (עמ"ס חולין דף ס ב), וראה גם בחידושי חת"ס (עמ"ס חולין, שם), ובשו"ת דברי יציב (חאו"ח סי' צ"ז) שדברי השל"ה אינם מובנים עפ"י פשוטות, אלא עמוקים הדברים וטמירין ומבארים ע"ד הנסתר והקבלה.

³⁵. ולכן הנוסח בחז"ל 'אור שבעת ימי בראשית'.

³⁶. עיין במג"א הכא, ועוד במראי מקומות דלהלן בהמשך הדברים.

³⁷. כן הוא מפורש במאירי (סנהדרין מ"ב א) שהיו הנשים ועמי הארץ מברכין ברכה זו בשם ומלכות.

³⁸. הגהות חכמת שלמה על גליון השו"ע הכא, ועוד במראי מקומות דלהלן בהמשך הדברים.

³⁹. ובפשוטות כוונתו בשם ומלכות, וכפשוטות דברי הגמ' (שם), אלא שקיצר בלשונו.

⁴⁰. ונזכיר בקצרה כמה מהם. א. במג"א (שם) משי"ב בגמ' 'נשים' לאו דווקא הוא, ואגב שיטפיה דעמי הארץ נקטי נשים, ובמהרש"א (סנהדרין שם) כוונת הגמ' בלא שם ומלכות, ובתורת חיים (סנהדרין שם) ובמור וקציעה (הכא) דברכות הנשים לא היו על חידוש הלבנה, אלא על עצם היום, או הכוונה על ברכה אמצעית דתפילת המוספין, ובשו"ת כח"ס (סי' ל"ד) דכוונת הגמ' להוכיח שעל כרחך שברכת הלבנה ברכה ארוכה היא, דאילו היתה קצרה גם נשים היו מברכין, ומדלא מברכין, ש"מ ברכה אחרת היא, ולכן מביאה שם הגמרא הנוסח דברכת הלבנה. ב. בשו"ת האלף לך שלמה (סי' קצ"ג) תירץ קושיות מהגהותיו על השו"ע, דברכת אשר במאמרו וכו' כוללת הודאה על כל מעשה בראשית והילוך החמה והלבנה והכוכבים, ועצם היינו יכולים לברך אותה בכל עת ועונה בכל השנה כולה, אלא שהגבילו חכמים ברכתה רק לזמן התחדשות הלבנה, ושפיר הוי ליה 'הזמן גרמא', וכעין זה במהלך שונה קצת בשו"ת אגרות משה (ח"ו ח"ב סי' מ"ז אות ב'), ובתשובות והנהגות (ח"א סי' ק"צ) דברכת הלבנה היא משום חשיבות הלבנה משום קידוש החודש וקביעת זמני המועדים על ידה, ולכן חשיב הברכה כהזמן גרמא, כי קידוש החודש ודאי תלוי בזמן.

⁴¹. במג"א הכא מציין לעיין במשי"ב בסוף סי' רצ"ו, ושם כתב (בסק"א) דרק במצוה שיש בה עשיה רשאיות לברך על המצוה לדעת הרמ"א, משא"כ כשכל המצוה היא רק הברכה גופא אין רשאיות לברך (והלל אינו רק ברכה כי אומרים שירות ותשבחות מפרקי תהילים), ובשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' י"א) כתב דאין מקדשין את הלבנה אלא כשהוא בשמחה, ובעירובין (דף ק ב) איתא דעשר קללות נתקללה חוה, וביניהם שעטופה כאבל (ועיין ברכי יוסף יו"ד סי' שצ"ג סק"א שתמה על דבריו), וביושועות יעקב (סק"א) וכעין זה בשו"ת מהר"ם שיק (סי' צ') דברכת הלבנה על שם קידוש החודש היא, ואינו אלא לעוסקים בתורה ויודעים לחשב תקופות ומזלות וכו', ונשים פטורות מת"ת ואין חכמה לאשה אלא בפלך, ובשו"ת שלמת חיים (ח"א סי' צ"ח) וכן בשו"ת אפרקסטא דעניא (ח"א סי' כ"ב) מביאים בפשוטות כי לקדש הלבנה ברוב הפעמים צריך לצאת החוצה כדי לראותה, ואם היו שהנשים מברכות ברכה זו היה גורם למכשול בהתאספות אנשים ונשים יחד בחוץ, וכל כבודה בת מלך פנימה, וכן הוא בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ק"ג), וע"ע טעמים לזה בסי' רץ כצבי - עניני נשים בהלכה (ח"א סי' ו').

⁴². דזולת דברי הכף החיים הנ"ל יש לנו ג"כ את דברי הבן איש חי בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' ל"ד) שכותב על דברי השל"ה וטעמו דאין לנשים לברך ברכת הלבנה "אך דע כי טעם זה לא נזכר בדברי רבינו האר"ז", ולא נמצא בדבריו מניעה לנשים בברכת הלבנה" (ולענין מצות עשה שהזמן גרמא שהספרדים נוהגין כהשו"ע שאין נשים מברכות, כנראה שס"ל להכח"ח ובא"ח שאין ברכת הלבנה בגדר מצות עשה שהז"ג, ואינו אלא כשאר ברכות השבח וההודאה, ובפרט הברכה הקצרה בא"י וכו' מחדש חדשים), ולנשים האשכנזיות יש למנוע מלברך, וכסתימת הפמ"ג (על המג"א הכא) דאפילו בלא שם ומלכות אין להם לקדש הלבנה.